
František Šmahel představil třetí díl Pavličkovy trilogie O české státnosti

---

František Šmahel představil třetí díl Pavličkovy trilogie O české státnosti

V prostorách zámku v Lužanech u Přeštic bylo 8. srpna slavnostně přivítáno vydání posledního dílu trilogie „O české státnosti 3. Demokratický a laický stát“ autora prof. JUDr. Václava Pavlíčka, CSc. věnovaného problematice české státnosti a významným hodnotám, jež se promítají i do veřejného života české společnosti.

prezentace 3. dílu knihy Václava Pavlíčka „O české státnosti 3. Demokratický a laický stát,“ zámek Lužany u Přeštic, 8. 8. 2009, foto Libor Kaufner

zleva: prof. JUDr. Václav Pavlíček CSc., předseda Nadání Hlávkových, prof. Ing. Milan Žák, CSc., místopředseda rady Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., člen správní rady Nadání Hlávkových, prof. Jaroslav Vostrý, místopředseda správní rady Nadání Hlávkových, foto Libor Kaufner
„Nahlédnutí do obsahu svádí k prostopášnému vybírání rozinek,“ řekl k třetím dílu statí, přednášek a rozhovorů významného českého znalce ústavního práva a odborníka na Benešovy dekrety prof. PhDr. František Šmahel, DrSc.. Jeho úvodní slovo přinášíme v plném znění.

prof. PhDr. František Šmahel, DrSc, foto Libor Kaufner

Třetí díl Pavlíčkovy trilogie O české státnosti dostáváme do rukou právě včas, neboť přináší úvahy a polemiky o demokratickém a laickém státě. Skutečně včas? Jedni namítnou, že už je pozdě, neboť demokratický stát u nás bere za své, jiní se naježí, neboť si neuvědomují své lokajství vůči knížatům nebo čmoud kadidla při státních aktech. Cum grano salis jsem sice využil slůvka z knihy, hned však spěchám dodat, že V. P. nemá tím na mysli osoby, nýbrž přežilá a ústavně zrušená privilegia. Příliš rychle jsem se vnořil do těch míst knihy, kde polemika může vyvolávat obdobnou odezvu. Více si snad ani autor nemůže přát, neboť od první strany jeho knihy je zřejmé, že vznikla z vnitřního přetlaku občana, vysokoškolského učitele a legislativce.

Pokud se mi podařilo upoutat Vaši pozornost, tím lépe. Pokud ne, i tak podám základní informaci, obdobnou té, které čteme na zadní straně brožované vazby. Předchozí dva svazky, první s názvem Český stát a Němci a druhý O právech, svobodách a demokracii vyšly v roce 2002. Třetí zahrnuje jednak přednášky a rozhovory o povaze i hodnotách českého státu, jednak soubor jedenácti dokumentů převážně se vztahujících k choulostivé otázce vztahů mezi státem a církvemi. Ty uvítá každý, kdo by rád nahlédl do autentických pramenů právního nazírání na sporné otázky. Nemenší uznání čtenáře si zaslouží rejstřík zahrnující nejen jména, ale i věcná hesla.

Nahlédnutí do obsahu svádí k prostopášnému vybírání rozinek. Jak by ne, když v prvním oddíle o dějinné paměti a státní ideji historika do oka udeří titulky: Je omluva za odsun Němců oprávněná, Pamětníkům ubývá, přepisovat dějiny snazší nebo Minulost je třeba uzavřít skutečnou tečkou. Stejnou atraktivnost mají i kapitoly druhého oddílu o laickém státě. Za jiné tu zmíním úvahu Náprava křivd nebo návrat minulosti? Třetí oddíl o roli státu, výkladu ústavy, o prezidentu a soudcovské moci bych předepsal k povinnému zápočtu kandidatury všech nastávajících poslanců. Konečně následující oddíl Osobnost a dějiny zaujme zvláště ty, kteří se dnes shromáždili v Hlávkových Lužanech. Hned ve dvou ze sedmi osobně laděných medailonů se totiž vyskytuje jméno Josefa Hlávky.

Co vede k zamyšlení? Poslouchejte pozorně, následuje klasobraní myšlenek a podnětů, které jsem vybral pro tuto příležitost:

(29) „Sotva se najde ve světě stát, který by oslavoval zmenšení svého území a oslabení své státnosti“. K tomu dodávám, našťastí si po silvestrovské noci na státní svátek 1 ledna málokdo vzpomene. Kdo ví, zda byli zcela při smyslech i tvůrci

ústavy ČR, když kontinuitu české státnosti omezili pouze na státnost Koruny české. Jelikož tento státoprávní koncept vznikl až v době Karla IV. vypadla z této základní ideje nejen tradice Velké Moravy, ale i Přemyslovců. Historici, pokud vím, si toho nevšimli. Neuniklo to však Václavovi, který ostatně má neobyčejně široké vědomosti o českých i evropských dějinách.

Příznačným je pro V. P. kritické myšlení, které je podle něho úlohou právních teoretiků. Nejen jich, mohli bychom dodat. Nechme ho však pokračovat. Úkolem právní teorie není, aby chválila nebo posluhovala kterékoli ústavní instituci..., ale aby ukazovala na různá možná úskalí kroků ústavních činitelů. Klasickou je v tomto ohledu otázka, kdo ohlídá hlídače, a to v souvislosti s některými rozhodnutími Ústavního soudu. Obdobně tomu je v případech, kdy prezident rozhoduje zcela sám a má tak zajištěnu plnou nezodpovědnost z výkonu své funkce. V. P. v tom spatřuje jedno z rezidujících socialistické ústavy z roku 1960, jež akcentovala princip autokratické vlády.

Nejen to. Jednu zvlášť významnou kapitolu autor věnuje vlivu rakouských ústavních tradic na československou ústavnost. Po Rakousku nám nezbyla jen nádraží, jak někdy slyšíme, nýbrž mimo jiné též hluboce zakořeněné právní vědomí, ať již přežilo přímo v předpisech anebo jen v myslích. Autor to dokládá neobyčejně přesvědčivě a musím s ním souhlasit, že některé statě které vycházely k 80. výročí Československé republiky v roce 1998 v Českém časopise historickém pod mojí redakcí, nedostatečně přihlížely k právním aspektům staršího politického i hospodářského vývoje. To ostatně bylo slabinou celého poválečného dějepiscectví.

Tu a tam se ještě vynořují jednak právní koncepty oligarchické, jednak teokratické. Zatímco první pramenily z liberalistického individualismu Friedricha Hayeka, tohoto guru našich polistopadových ekonomů, druhé se nepřestávají dovolávat privilegií dávné minulosti. V. P. je v tomto ohledu jednoznačný a jakkoli to dnes již není běžné, hlásí se k českým tradicím státnosti v duchu TGM a Eduarda Beneše, tj. k demokratickému a republikánskému pojetí laického sekulárního státu, založenému na rovnosti, svobodě a solidaritě vyjádřené již ve Francouzské revoluci. V naší době, kdy je bezmála popliváno vše z revolučních dějin Evropy včetně husitství, to chce kus odvahy. Možná se mýlím, jsou to však především tzv. osmašedesátníci, kteří dnes hájí Masarykovy ideály a přínos první republiky. Museli se k nim totiž tvrdě dopracovat. V. P. k nim nepatřil, v roce 1948 nám bylo 14 let, se zaváděním nových pořádků jsme tudíž neměli nic společného. S jejich nápravou však již ano. Budete-li mít příležitost, začtete se někdy do statí, které mladý V. P. publikoval v období krátkého pražského jara. Doplatil na to, dál však šel se vztyčenou hlavou proti větru.

Ne náhodou V. P. spojuje historickou paměť s hodnotami národní kultury. To však nevyklučuje širší rozhled po evropských dějinách, kterým umí přesvědčivě podepřít své argumenty proti názorům, jejichž hlasatelé buď o dějinách mají nepatrné povědomí anebo to cynicky předpokládají u svých čtenářů, jimž bohorovně servírují nehoráznosti sotva uvěřitelné. Mne to nepřekvapuje, neboť jestliže se v pořadu veřejnoprávní televize „Soda“ nabízel opalovací krém značky Jan Hus, pak už stud těmto publicistům nebo rádoby umělcům zcela chybí. Sotva však jde o onu tečku za minulostí, kterou má na mysli V. P.

Přiblížili jsme se k hraničnímu území, kde právní teorie přerůstá do politiky a naopak. Tři neuralgické body posledních let se co chvíli vynořují v knize: osobnost Eduarda Beneše a jeho dekrety, dále restituce majetku části domáčí šlechty a posléze ožehavá otázka církevního majetku. Pokud jde o prezidenta Beneše, autor na obranu jeho pověsti otevřeně vystoupil již v prvním svazku své trilogie. Od té doby věru neměl na svých názorech co změnit, neboť Eduard Beneš je stále napadán a znevažován, a to nejen politiky a publicisty sudetoněmeckého landsmanschaftu. Asi tomu tak ještě delší dobu bude a tak postoje k prezidentu „Budovateli“ budou oscilovat mezi apologií a pamfletem. Ostatně, jak dodávám, to platí pro postavy a děje nejen živé, ale i vzdálené historie.

Pokud jde o tzv. Benešovy dekrety, je V. P. proti historikům v částečné výhodě, neboť je umí vyložit a interpretovat a to jak ve smyslu kontinuity s demokratickými hodnotami I. republiky, tak jako součástí legitimních norem protinacistické koalice. Z toho také plyne neoprávněnost jejich revize za účelem zpětného získání konfiskovaného majetku. Když to zatím nebylo možné dosáhnout parlamentní cestou, došlo na vleklé soudní procesy, které již naznačily, že ne vždy byli soudci s to rozplést složité causy. Tady se V. P. osvědčil jako znalec, který přijde věci na kloub. A protože jde o řadu známých rodů, mohlo by se zdát, že V. P. nemá šlechtu ve vážnosti, jakou by si přála, ze zásady. Tady znovu připomenu občanský princip naší republikánské státnosti, který V. P. hájí a v jehož duchu považuje za nutné vyjádřit vděčnost za vlastenectví všem bez ohledu na prostředí, z něhož pocházeli. A konsekventně k tomu ovšem podle něho nelze zapomínat na zrádce a vychytralé konjunkturalisty z doby ohrožení a okupace republiky.

Jestliže kolaborující šlechta z let nacistické okupace nemá u nás příliš zastánců ani mezi monarchisty, je vztah k restitučním nárokům církví ve veřejnosti otázkou mnohem citlivější. Kdekdok zprvu respektoval, že zvláště katolická církev prošla u nás po roce 1948 obdobím všestranného útlaku. V jednu chvíli se dokonce zdálo, že většina sekularizovaného národa přijme znovu za své patrony sv. Václava i sv. Anežku a že se tak otevře cesta k návratu všeho církevního majetku podle zásady některých církevních představitelů „co bylo ukradeno, musí být navrženo“.

Nebyl by to V. P. kdyby i tuto spornou causu neposuzoval z hlubších hledisek státoprávní teorie. Její kořeny hledá již v tzv. Modu vivendi uzavřeném roku 1928 ministrem zahraničí Benešem a Svatým stolcem, neboť Československo se tím vzdávalo řady svých oprávnění v oblasti kontroly nad katolickou církví. Prezident Masaryk tuto úmluvu odmítl podepsat, neboť jeho záměrem bylo dosáhnout odluky církve od státu podle amerického vzoru.

Navzdory tomu, že podle Listiny základních práv a svobod se stát nesmí vázat na žádné náboženství, ve smlouvě se Svatým stolcem z června 2002 český stát se vzdává v některých oblastech své suverenity a privilejuje katolickou církev před ostatními církvemi a náboženskými společnostmi.

Jestliže až dosud jsem V. P. převážně parafrázoval, nyní ho budu citovat: „Sotva se lze domnívat, že v národě, který stále ještě ctí památku Jana Husa a jenž udržuje ještě ve svém historickém vědomí represivní způsoby rekatolizace a inkviziční procesy, prospěje k přitažlivosti katolicismu, když církev převezme od státu správu a provozování věznic, jak

se předpokládá v čl. 15 odst. 1, písm. c) této smlouvy“. Jako bych tu slyšel Husa: „Neboť, kdyby mi papež nařídil pískat na píšťalku, stavět věže, šít nebo tkát šaty, zdali by neměl můj rozum soudit, že mi nařídil hloupost?“. Zde se zastavím, snad jsem Vás dost navnadil, abyste v četbě pokračovali sami. Konec této kauzy je ostatně v nedohlednu. Kromě toho se náš stát má v dohledné době vzdát v dalších oblastech své suverenity. Asi se nemýlím, když budu předpokládat, že lisabonské smlouvě bude věnován čtvrtý svazek.
Lužany 8.8.2009

foto Libor Kaufner
informace o knize [zde](#)